

Усунення шкоди винною особою пов'язане саме із залагоджуванням заподіяної винною особою морал. та фіз. шкоди. Усунення заподіяної шкоди передбачає, напр., своєчасне надання мед. чи психол. допомоги, виплата витрат на знаходження в лік. установі (оплата ліків, операції), забезпечення реабілітації після лікування або стороннього догляду, повноцінного харчування в період лікування тощо.

Відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди повинно задовольнити всі розумні претензії потерпілої особи, а якщо потерпілих декілька, то кожної потерпілої особи. Закон не вимагає, щоб таке відшкодування або усунення шкоди було здійснене у повному обсязі, тому задоволення матеріальних претензій може бути неповним, або здійснене певними частинами протягом часу, узгодженого сторонами. У тому випадку, якщо потерпіла особа не задоволена обсягом відшкодованих збитків чи їх кількістю або її не задовольняє якість усунення заподіяної шкоди чи швидкість усунення шкоди чи ін. складові, то застосування ст. 46 КК неможливе. Винятком є лише випадки, коли потерпілий вибачив винному всю заподіяну шкоду чи збитки і не вимагає їх усунення.

Відшкодування шкоди потерпілому в крим. провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї (ст. 479 КПК).

Відшкодування збитків чи усунення шкоди може відбуватися після вчинення злочину і до видалення суду в нарадчу кімнату для прийняття рішення і постановлення ухвали у справі, а також

після прийняття ухвали про закриття провадження у крим. справі.

Цей вид звільнення від крим. відповідальності є обов'язковим для суду та безумовним для особи, яка була звільнена від відповідальності, тобто незалежно від її наст. поведінки.

Лит.: Перепада О. В. Примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим, як засіб виконання превентивних завдань кримінального права // Право України, 2000, № 10; Яценко А. М. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням: причинно-факторний комплекс здійснення // Право і безпека, 2005, № 4'2; Козак О. С. Загальні види звільнення від кримінальної відповідальності: порівняльно-правовий аналіз // Наше право, 2006, № 1; Мандриченко Ж. В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. О., 2009.

М. Є. Григор'єва.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІНОЮ ОБСТАНОВКИ – передбачена законом відмова д-ви від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених КК на підставі, встановленій у ст. 48 КК. Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або серед. тяжкості, крім корупційних злочинів, може бути звільнена від крим. відповідальності, якщо буде визнано, що на час крим. провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило сусп. небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпеч., тобто встановлено 2 підстави факультативно-го та безумовного звільнення особи від

крим. відповідальності: втрата діянням суспільно небезпеч. характеру; втрата особою сусп. небезпечності внаслідок зміни обстановки.

Заг. передумовою обох видів звільнення є вчинення особою вперше злочину невеликої або серед. тяжкості (ст. 12 КК). Тому вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (закінченого чи незакінченого, однією особою чи у співучасті) виключає застосування цього виду звільнення від крим. відповідальності. Крім того, навіть вчинення особою злочину невеликої або серед. тяжкості, але не вперше, а повторно, також унеможлиблює застосування ст. 48 КК. Нарешті, вчинення корупційних злочинів, перелік яких наведено у примітці до ст. 45 КК, виключає передумову цього виду звільнення від крим. відповідальності.

Для застосування ст. 48 КК має бути встановлено, що після вчинення особою злочину змінилася та обстановка, в якій було свого часу вчинено цей злочин. Зміна обстановки може стосуватися всієї країни, цілого регіону, окр. місцевості, конкр. підприємства, оточення тощо (напр., припинення стану війни, зміна екон. або політ. курсу країни, зміна підходів д-ви до розв'язання тієї чи ін. проблеми, ухвалення різних рішень органами влади, зміна масштабу цін, високі темпи інфляції, ліквідація чи реорганізація підприємства тощо). Подібні зміни обстановки повинні таким чином вплинути на оцінку раніше вчиненого злочин. діяння або особи, яка його вчинила, при якій суд визнає, що це діяння вже не може розглядатися як суспільно небезпеч. або особа перестала бути суспільно небезпеч.

Втрата діянням суспільно небезпеч. характеру – це або втрата ним зовсім сусп. небезпечності, або втрата її в такій мірі, у якій діяння через малозначність (ч. 2 ст. 11 КК) визнається незначин. Втрата діянням суспільно небезпеч. характеру може бути 2-х видів.

Перший з них пов'язаний з втратою сусп. небезпечності певного виду злочину. Така втрата може мати місце насамперед унаслідок швидких змін у тих чи ін. сферах життя сусп-ва, при яких зак-вещ не встигає відповід. чином змінити ознаки складу злочину. Крім того, втрата сусп. небезпечності певного виду злочинів може бути викликана змінами місця, часу та ін. обставин, лише за наявності яких конкр. діяння і визнається суспільно небезпеч. Нарешті, зміна обстановки може вплинути на оцінювання небезпечності і таких видів діянь, реальний зміст яких є нестабільним. Так, якщо посадова особа внесла явно неправдиві відомості до офіц. док-тів держ. звітності, а потім форми цієї звітності було скасовано, то і раніше вчинене служб. підроблення док-та в цій частині (ст. 366 КК) втрачає характер суспільно небезпеч. діяння.

Другий вид втрати діянням суспільно небезпеч. характеру має місце тоді, коли зміна обстановки тягне за собою втрату сусп. небезпечності тільки окр., конкр. діяння, вчиненого особою, хоча в цілому цей вид діянь, як і раніше, продовжує визнаватися злочин. Зазвичай це характерно для зміни обстановки місцевого, локального масштабу. У цих випадках раніше вчинене особою діяння в конкр. умовах зміни обстановки визнається таким, що не заподіяло істотної шкоди конкр. об'єкту крим.-прав.

охорони. На практиці траплялися випадки звільнення від крим. відповідальності за незакон. порубку лісу, оскільки після вчинення злочину було прийняте рішення про необхідність проведення меліорації на цій ділянці лісу і вирубування тут усіх дерев; за халатність, що завдала збитків підприємству, на якому радикально змінилися умови господарювання, та ін.

Звільнення від крим. відповідальності при втраті діянням суспільно небезпеч. характеру слід відрізнити від випадків декриміналізації цього діяння, за якої закець виключає його з числа суспільно небезпеч. і кримінально протиправних. У такому разі застосовуються правила про зворотню дію в часі крим. закону, що усуває злочинність діяння (ст. 5 КК).

Лит.: Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. К., 2004; Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення. Д., 2013.

Ю. В. Баулін.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДАВНОСТІ – відповідно до ч. 1 ст. 49 КК особа звільняється від крим. відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком закон. сили минули такі строки:

1) 2 роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеж. волі. При вирішенні питання, яке покарання є менш або більш суворим, ніж обмеж. волі, необхідно керуватися «драбиною» покарань, яка передбачена в ст. 51 КК, в якій ці покарання розташовані в порядку від менш суворого до

більш суворого. Відповідно до цього менш суворими, ніж обмеж. волі, є покарання, передбачені у підп. 1–8 ст. 51 КК, а саме: штраф; позбавл. військ., спец. звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавл. права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громад. роботи; випр. роботи, служб. обмеж. для військовослужбовців; конфіскація майна; арешт. КК налічує майже 60 злочинів невеликої тяжкості, санкції яких передбачають покарання менш суворі, ніж обмеж. волі;

2) 3 роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання у виді обмеж. або позбавл. волі. Таких злочинів КК налічує майже 160;

3) 5 років – у разі вчинення злочину серед. тяжкості, тобто злочину, який кваліфіковано за статтею (частиною статті) КК, що передбачає осн. покарання у виді штрафу в розмірі не більше 10 тис. н. м. д. г. або позбавл. волі на строк не більше 5-ти років. Таких злочинів КК налічує понад 240;

4) 10 років – у разі вчинення тяжкого злочину, тобто злочину, який кваліфіковано за статтею (частиною статті) КК, в якій передбачене осн. покарання у виді штрафу в розмірі не більше 25 тис. н. м. д. г. або позбавл. волі на строк не більше 10 років. Таких злочинів КК налічує близько 150;

5) 15 років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину, тобто злочину, який кваліфіковано за статтею (частиною статті) КК, що передбачає осн. покарання у виді штрафу в розмірі понад 25 тис. н. м. д. г., позбавл. волі на строк понад 10 років або довічного позбавл. волі. Таких злочинів КК налічує майже 100.